

UOT 793

ZEYNƏB YUSİFOVA***GÖRKƏMLİ SƏNƏTKAR LÜTFİYAR İMANOVUN
YARADICILIQ YOLU VƏ ONUN NAXÇIVANLA ƏLAQƏLƏRİ**

Məqalədə görkəmli sənətkar həyat və fəaliyyətindən bəhs olunur. Burada əsasən onun Naxçıvanla əlaqələri, müxtəlif vaxtlarda muxtar respublikaya səfərləri, muxtar respublikadakı səhnə fəaliyyəti, həmçinin, Türkiyə Cümhuriyyətində İzmir şəhərində işlədiyi illərdə belə bu qədim diyara məhəbbətindən, onun sakinlərinə diqqətindən, qayğıkeşliyindən bəhs edilir.

Açar sözlər: vokal sənəti, teatr səhnəsi, dirijor, aktyorluq qabiliyyəti, dünya şöhrətli musiqi xadimi.

Azərbaycan vokal sənətinin görkəmli nümayəndələrindən biri, ustad sənətkar, SSRİ xalq artisti Lütfiyar İmanovun həyatında və yaradıcılığında Naxçıvan diyarına bağlılıq mühüm yer tutur. Əvvəlcə böyük sənətkarın yaradıcılıq yoluna ötəri nəzər salaq.

1928-ci il aprelin 17-də Sabirabadda dünyaya göz açan və uşaqlıqdan oxumağa böyük həvəsi olan Lütfiyar Müslüm oğlu İmanov 1953-cü ildə, 24 yaşında Bakıdakı Asəf Zeynallı adına Orta İxtisas Musiqi Məktəbinə daxil olur. Elə tələbəlik illərindən öz səs ilə mütəxəssislərin diqqətini cəlb edən gənc müğənni 1954-cü ildə Azərbaycan Radiosuna, 1956-cı ildə isə Azərbaycan Dövlət Estrada Orkestrinə solist dəvət olunur. 1957-ci ildən – təhsilini başa vurduqdan sonra təyinat üzrə Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrında aktyor kimi fəaliyyətə başlayır. Lirik-dramatik tenor səsə malik olması bu teatrın səhnəsində 1957-1959-cu illərdə bir sıra tamaşalarda əsasən baş rolları ifa etməsinə imkan yaradır. Burada, 1959-cu ildə Lütfiyar İmanovun iştirakı ilə tamaşaya baxan dünyaşöhrətli dirijor, SSRİ xalq artisti, maestro Niyazi onu opera sahəsinə, Koroğlunu oynamağa dəvət edir.

Beləliklə də Niyazinin tövsiyəsi və böyük sənətkar Bülbülün xeyir-duası ilə L.İmanov 1959-cu ildə ilk dəfə “Koroğlu” operasında baş rolda çıxış edir. Tamaşaçılar və musiqi ictimaiyyəti tərəfindən böyük rəğbət və razılıq hissilə qarşılanan bu debütdən sonra o, həmişəlik olaraq taleyini Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrı ilə bağlayır (3, s. 3). Demək olar ki, 30 ildən artıq bir müddətdə bu teatrın aparıcı solisti olmaqla yanaşı, L.İmanov 80-ci illərdə burada bir direktor kimi də səmərəli fəaliyyət göstərmişdir.

Azərbaycan Dövlət Teatr İnstitutunun (indiki Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin) teatrşünaslıq fakültəsinə 1962-ci ildə daxil olan L.İmanov, 1965-ci ildə SSRİ Dövlət Akademik Bolşoy Teatrında, 1975-ci ildə isə İtaliyanın məşhur La Skala Opera Teatrında təcrübə mübadiləsində olmuşdur.

Görkəmli sənətkarın opera səhnəsində 1960-1990-cı illər ərzində yaratdığı rəngarəng milli obrazlar – Balaş (“Sevil”, F.Əmirov), Ayaz (“Azad”, C.Cahangirov), Vaqif (“Vaqif”, R.Mustafayev), İskəndər (“Ölülər”, V.Adıgözəlov), Bahadır (“Bahadır və Sona”, S.Ələsgərov) teatr və musiqi tariximizə qızıl hərflərlə yazılmışdır. Lütfiyar İmanov dünya klassik operalarında da məharətlə çıxış etmiş, P.İ.Çaykovskinin “Qaratoxmaq qadın”ında German, C.Verdinin “Otello”sunda Otello, “Aida”sında Radames, “Riqoletto”sunda Hersoq, “Trubadur”unda Manriko, J.Bizenin “Karmen”ində Xose, Ş.Quنونun “Faust”unda Faust, C.Puççininin “Toska”sında Kavaradossi, J.Offenbaxın “Hofmanın nağılları”nda Hofman obrazları ilə və ümumiyyətlə müxtəlif səhnələrdə ifa etdiyi 50-dan artıq rolu ilə özünün yüksək vokal və səhnə mədəniyyətini, həmçinin fitri aktyorluq qabiliyyətini parlaq nümayiş etdirmişdir (2).

Lütfiyar İmanov bu obrazları təkcə Azərbaycan səhnəsində deyil, keçmiş Sovet İttifaqının demək olar ki, bütün aparıcı opera və balet teatrlarının səhnəsində də ifa etmiş və səhnədəki hər bir uğuru o dövrün mətbuatı və teatr tənqidi tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdir. Görkəmli müğənni yaradıcılıq fəaliyyəti dövründə Hindistan, Norveç, Bolqarıstan, Kuba, Polşa, Macarıstan, Almaniya, Türkiyə, Ukrayna, Küveyt, Suriya, İordaniya, İtaliya, Belçika, İspaniya, Hollandiya, Rumıniya, Yunanıstan, Malta, keçmiş Çexoslovakiya və Yuqoslaviyada qastrol səfərlərində, tədbirlərdə iştirak etmiş, konsertlər vermişdir (2).

1984-cü ildə isə Azərbaycanın ədəbiyyat və incəsənət xadimlərindən, ibarət nümayəndə heyətinin tərkibində Fransada olan müğənni uzaq ölkələrə səfərlərində də doğma vətəninə unutmamış, repertuarında hər zaman Azərbaycan haqqında mahnı səsləndirərək onu tərənnüm etmişdir.

O, dinləyicilərə və tamaşaçılara yüksək niyyətlər, nəcib hisslər və insan qəlbinin gözəlliyini çatdırırdı. Lütfiyar İmanovun sənəti müxtəlif millətlərdən olan adamlar üçün yaxın və anlaşılıq olur, onları daxilən zənginləşdirir, daha da saflaşdırır, ifası isə dərinləndirir və əsl zövq gətirirdi. Bütün bunların səbəbi müğənninin nadir ilhamı, onun böyük aktyor cazibədarlığı, təsirli obraz yaratmaq bacarığı ilə bağlı olmuşdur.

Əla vokal keyfiyyətlər ilə möhkəm professional hazırlıq, musiqili dramaturji obraza dərinləndirən nüfuz etmək, vokal və aktyor sənətinin harmonik ahəngi L.İmanovun yaradıcılıq siması üçün xarakterikdir. Öz sənətini səxavətlə tamaşaçılara bəxş edən müğənni-aktyor hər bir ifasında ürək duyğularının dərinliyini açırdı. Hər bir əsər yeni kəşf idi və dinləyicilər onu hərərlə qiymətləndirir, istedad və ağına, şəxsiyyətinə yüksək qiymət verirdilər. L.İmanov elə məhz bu keyfiyyətlərinə görə 1989-cu ildə Azərbaycan Teatr Cəmiyyətinin əsasında yaradılan Teatr Xadimləri İttifaqının ilk sədri seçilir və 1991-ci ilədək bu vəzifədə çox səmərəli fəaliyyət göstərir. O, həmçinin 1980 və 1985-ci illərdə Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı olmuşdur.

Qüdrətli sənətkar klassik opera partiyalarının mahir ifaçısı olmaqla yanaşı, eyni zamanda bəstəkar mahnıları və romanslarını da özünəməxsus tərzdə oxuyurdu. Burada qeyd etmək yerinə düşər ki, o özü də otuzdan artıq mətnə musiqi bəstələyərək səhnədən və efirdən onları böyük şövqlə ifa edirdi. Elə bəstəkar mahnıları da vardır ki, onların ilk və əvəzsiz ifaçısı məhz Lütfiyar İmanovdur. Onlarla belə mahnıdan mənim uşaqlıq yaddaşımda əbədi həkk olunmuş bir mahnı da vardır – “Bahar”.

Günəşlə bir qalxır, bir oyanır.
Bu azad ellərin qəhrəmanı.
Sınəsində “ulduz” par-par yanır,
Yenə heyran edir hər baxanı
Hünəri Baharın, zəfəri Baharın...

Görkəmli bəstəkar, xalq artisti Süleyman Ələsgərovun istedadlı şair-dramaturq və ictimai xadim Şıxəli Qurbanovun sözlərinə bəstələdiyi bu ölməz mahnı Şərur elində o zaman öz halal zəhmətilə zəfərlər qazanan məşhur pambıq ustası, yenicə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı kimi yüksək ada layiq görülən Bahar xanım Talıbovaya ithaf olunmuşdur.

Naxçıvan Televiziyası fəaliyyətə başladığı vaxtlardan – 1963-cü ildən L.İmanovun ifasında Bakıda lentə alınmış “Bahar” mahnısı vaxtaşırı muxtar respublika tamaşaçılarına nümayiş olunmuşdur. 80-ci illərin sonunadək isə bu mahnı Naxçıvan Radiosu ilə demək olar ki, hər həftə səsləndirilirdi. Yarandığı vaxtdan 30 ilə yaxın bir müddətdə dillər əzbəri olmuş bu mahnı orta məktəblər üçün “Musiqi” dərslərinə də salınaraq nəğmə fənnində, tədbirlərdə solo və ya xorla oxunurdu. Bu mahnının belə məşhurlaşmış sevilməsində, heç şübhəsiz ki, onun ilk ifaçısı Lütfiyar İmanovun yaradıcı əməyi danılmazdır.

Görkəmli sənətkarın Naxçıvanla bağlılığında, onun bu qədim diyara vurğunluğunda “Bahar” mahnısının məxsusi rolu olmuşdur. O dövrdə əməyə, əmək qəhərmanlarına ithaf olunmuş mahnıların pambıq tarlalarında, üzümlüklərdə, taxıl zəmilərində, meyvə bağlarında, mədənlərdə, fabrik və zavodlarda zəhmətkeşlər qarşısında müğənnilər tərəfindən canlı ifa olunması ənənə halını almışdı. Məşhur müğənnilərin iştirakı ilə əməkçilərin belə görüşləri muxtar respublikada da təşkil olunurdu. Həmin vaxtlar Lütfiyar İmanov da bir neçə dəfə Naxçıvanda olmuş, maraqlı və yaddaqalan konsert proqramları ilə rayon mərkəzlərində və kənd yerlərində çıxışlar etmişdir.

Bir dəfə söhbət əsnasında Lütfiyar müəllim həmin günlərdən belə bir xatirə danışdı: “Naxçıvana növbəti səfərimin birində hansısa kənddə konsertdən sonra bir qrup adamla çay süfrəsində oturub söhbət edirdik. Buradakı kənd ağsaqqallarından biri mənə müraciətlə dedi ki, ay Lütfiyar, konsertin çox xoşumuza gəldi, sağ ol, var ol! Ancaq bir mahnı oxudun, “Yar bizə qonaq gələcək”. Onu radioda da çox eşitmişəm. Bunun mənası nədir axı, yar bizə qonaq gələcək, bilmirəm nə vaxt gələcək?”

Düzü, mən belə sual gözləməyirdim, gülümsəyib, çaydan bir neçə qurtum içə-içə gözümlü uzaqlara zilləyib kişinin sualına cavab axtarırdım. Birdən uzaqdan Günəşin şüasından parıldayan Arazı gördüm. Bu parıltı sanki bir ümid çırağı kimi gözümlə işıq verdi. Bədahətən ağıma gələn məntiqi bir fikirlə ağsaqqala belə cavab verdim: “Ay əmi, sən bu yaşda necə olub indiyədək bilməmişən ki, bu xalq mahnısı elə burda, Naxçıvanda yaranıb?! Bax, o yollar bağlananda Arazın o tayında qalan yarını gözləyən bu tayda həmin mahnını qoşub oxuyub ki, “yar bizə qonaq gələcək”, ancaq bilməyib ki, bir ildən sonra, yoxsa on ildən sonra. Amma gəlib çıxacağına əmin olub ki, mütləq bu yollar açılacaq, yenə get-gəllər olacaq və onun da yarısı heç olmasa qonaq kimi onlara gələcək. Bizim xalqımız hər zaman müdrik, nikbin, səbrli və ümidvar olub. Bu mahnı da həmin həsrətdən və ümiddən doğaraq yaranıb.” Bu cavabımdan sonra süfrə arxasındakılar məni alqışladılar, onlara qoşulan ağsaqqal da: “Bərəkəllah, ay Lütfiyar, çox sağ ol, min yaşa” – dedi” (5).

1985-ci ildə isə gözəl sənətkarımız Naxçıvana “at belində” gəldi. Həmin ilin oktyabrında Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının Muxtar Respublika Mədəniyyət Sarayında (indi ümummilli liderimizin adını daşıyan sarayda) göstərdiyi qastrol tamaşaları arasında Üzeyir Hacıbəyovun “Koroğlu” operası da var idi. Oktyabr ayının 25-də, Naxçıvanda ilk dəfə göstərilən bu opera zamanı dəfələrlə alqışlanan Lütfiyar İmanovu – Koroğlunu Qıratın belində səhnəyə daxil olanda daha gur və sürəkli alqışlarla qarşıladılar (7).

1992-1995-ci illərdə Lütfiyar müəllim Türkiyədə işləmiş, bir neçə il İstanbul Opera və Balet Teatrında çalışdıqdan sonra İzmirdəki 9 Eylül Universiteti Konservatoriyasının professoru kimi fəaliyyət göstərmişdir. 1995-ci il fevralın sonlarında İzmir Valiliyinin dəvətilə Naxçıvan Dövlət Kukla Teatrı 15 gün müddətinə bu vilayətə qastrol səfərinə dəvət olunmuşdu. L.İmanovun köməkliyi ilə İzmir Böyükşəhər Bələdiyyəsinin təşkilatçılığı sayəsində İsmət İnönü adına 800 nəfərlik Kültür Mərkəzində Naxçıvan Dövlət Kukla Teatrının da iştirak etdiyi Azərbaycanın Milli Teatr Günü qeyd olunmuşdur. “Mərasim günü salon tamamilə dolmuş, İzmirin vilayət və şəhər rəhbərləri də gəlmişdi. Bir neçə televiziya kanalının və aparıcı qəzetlərin yerli müxbirləri də burada idilər. Gecəni giriş sözü ilə açan İzmir Valiliyinin rəsmisi Fadıl Ünal sözü Lütfiyar İmanova verdi. O, öz çıxışında xüsusi vurğuladı ki, bu günlər İzmirdə öz gözəl tamaşalarını nümayiş etdirən Naxçıvan Dövlət Kukla Teatrı Azərbaycan-Türkiyə mədəni əlaqələri tarixində Azərbaycanın bu gözəl şəhərə qədəm basmış ilk dövlət teatrıdır.

Birinci hissədə nəzərdə tutulan bütün çıxışlar alqışlarla qarşılandı. Nəhayət, L.İmanov səhnəyə çıxdı, bir neçə mahnıdan sonra özü təntənəli surətdə Məmməd Cavadovun “Naxçıvan” mahnısı elan etdi. Salonu sürəkli alqış sədaları bürüdü, melodiya səsləndikcə alqış daha da gurlaşdı. Birinci nəqarət bitər-bitməz birdən İzmirdə təhsil alan azərbaycanlı tələbələr salondan özlərini səhnəyə atıb Lütfiyar müəllimin ətrafında rəqs etməyə başladılar. Bir azdan izmirli gənclər də onlara qoşuldular. Mahnı bitincəyədək alqış səsləri kəsilmədi” (6, s. 35).

Həmin gecədən sonra naxçıvanlı sənətkarların səfər müddəti daha 15 gün artırdı. O unudulmaz tədbir barədə İzmirdə dərc olunan bütün qəzetlər xəbər, reportaj və müsahibələr, fotosəkillər dərc etmişdilər. Telekanallarda ertəsi gün bir neçə dəfə informasiya verildi. Qəzetlərdəki başlıqlardan biri belə idi: “Lütfiyar İmanovla Naxçıvan sənətkarlarının tiyatro şöleni” (4).

Bir ildən sonra Lütfiyar İmanov İzmirdə səfərdə olan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin tövsiyəsi və təkidilə Azərbaycana qayıtdı, Bakı Musiqi Akademiyasının professoru kimi pedaqoji fəaliyyətini davam etdirdi.

1998-ci ilin dekabrında Naxçıvanda Muxtar Respublika Ali Məclisi Sədrinin təşəbbüsü və dəstəyilə şair-dramaturq Kəmalə Ağayevanın 60 illik yubiley gecəsi keçirildi. Həmin gecədə iştirak etmək üçün görkəmli sənətkarlar, xalq artisti Əminə Yusifqızı və Lütfiyar İmanov da gəlmişdilər. Bu yubiley münasibətilə Naxçıvana yenidən gəlmək imkanı qazandığını vurğulayan Lütfiyar müəllim şairənin sözlərinə yeni bəstələdiyi “Ana” mahnısını və digər bir neçə mahnını oxudu. “Arşın mal alan”dan Əsgərin mahnısını isə Dövlət Musiqili Dram Teatrının tamaşa zalını gəzərək ifa etdi. Bu gözəl, yaddaqalan çıxış gurultulu alqışlarla, gül dəstələrilə qarşılandı (1).

Qonaqların Naxçıvan Hava Limanından yola salındığı zaman Lütfiyar İmanov demişdi: “Mən hər dəfə Naxçıvana gəlib-gedərkən sanki beş il cavanlaşdığımı hiss edirdim və ən az bir il gümrah olurdum. Bu iki gün ərzində elə bil on il cavanlaşmışam. Naxçıvanda qışda olmamışdım, nəhayət, bu dahilər diyarının qışını da gördüm, bir də ya qismət...” Bəli, Naxçıvana bir daha səfər etmək bu böyük sənətkara qismət olmadı.

Prezident Heydər Əliyevin 1998-ci il 16 aprel tarixli Fərmanına əsasən Lütfiyar İmanov ölkənin yüksək mükafatı – “İstiqlal” ordenilə təltif edildi. İki gün sonra – aprel ayının 18-də Bakı Musiqi Akademiyasında Azərbaycan vokal sənətinin görkəmli xadimi, SSRİ xalq artisti, professor Lütfiyar İmanovun anadan olmasının 70, səhnə fəaliyyətinin 55 illiyi münasibətilə təntənəli yaradıcılıq gecəsi keçirildi.

2000-ci ildən başlayaraq o, çox gərgin işlədi, bir neçə kompakt disklər yazdırdı, yeni mahnı və romanslardan ibarət müxtəlif konsert proqramları ilə ekranda və efirdə vaxtaşırı görünürdü. Yenidən Koroğlunu səhnədə oynamaq eşqilə teatrda məşqlər etdi və 75 yaşında bu ağır işin öhdəsindən məharətlə gəldi.

2007-ci ildə Muxtar Respublika Ali Məclisi tərəfindən tərtib edilən Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Bahar Talıbovanın həyat və fəaliyyətinə həsr olunmuş kitabın arxa üz qabığının içəri tərəfində zərfə qoyulmuş kompakt-disk də vardır. Bu, görkəmli və unudulmaz sənətkarımız Lütfiyar İmanovun ifasında “Bahar” mahnısının diskidir.

Özünün 80 illiyini layiqincə qeyd etmək üçün böyük bir konsertə hazırlaşdığı bir məqamda – 2008-ci il yanvar ayının 21-də Lütfiyar İmanov qəflətən dünyasını dəyişdi. SSRİ xalq artisti, Prezident təqaüdçüsü, “İstiqlal” ordenli professor Bakıdakı “İ Fəxri xiyaban”da ailəsinə dəfn olunmuşdur. 2018-ci ildə Azərbaycanın dünya şöhrətli musiqi xadimi Lütfiyar İmanovun 90 illiyi böyük təntənə ilə qeyd edildi.

ƏDƏBİYYAT

1. “Ədəbiyyat qəzeti”, 23 yanvar 1998-ci il.
2. Lütfiyar İmanov (buklet). Bakı: Kommunist, 1989.
3. Məmmədov M.Ə. Teatr düşüncələri. Bakı: İşıq, 1977, 231 s.
4. “Milliyet” qəzeti, 11 mart 1995-ci il.
5. “Naxçıvan” qəzeti, 15 iyun 2009-cu il.
6. Qasımov Ə.M. Məşhur, möcüzəli mahnının müəllifi / Musiqidə yaşanan ömür (tərtib edən Zeynəb Bəhmənli). Bakı: Yurd, 2002, 144 s.
7. “Sovet Naxçıvanı” qəzeti, 27 oktyabr 1985-ci il.
8. “Şərq qarısı” qəzeti, 19 iyul 2000-ci il.

**Naxçıvan Dövlət Universitetinin müəllimi
e-mail: zeynebyusifova87@gmail.com*

Zeyneb Yusifova

The creative way of the great artist Lutfiyar Imanov and its relations with Nakhchivan

The article deals with the life and activity of the famous artist. It mainly tells about his relations with Nakhchivan, his visits to the autonomous republic at different times, his stage activity in the autonomous republic, as well as his love for this ancient land, his attention and care for its inhabitants, even in the years he worked in Izmir, Turkey.

Keywords: *vocal art, theater, conductor, acting ability, world-famous musician.*

Зейнаб Юсифова

Творческий путь выдающегося художника Лютфияра Иманова и его связи с Нахчываном

В статье рассказывается о жизни и деятельности выдающегося художника. Здесь, в основном, рассказывается о его связях с Нахчываном, его поездках в разное время в Автономную Республику, сценической деятельности в Автономной Республике, а также о любви к этому древнему краю, внимании и заботе о его жителях даже в годы работы в городе Измире Турецкой Республики.

Ключевые слова: *вокальное искусство, театральная сцена, дирижер, актерский талант, всемирно известный музыкальный деятель.*